

ITÄMERI - Sanoista tekoihin

Tämä kannanotto on työväline luotaessa edellytyksiä Itämeren puhtaammalle tulevaisuudelle. Tarkoituksena on vahvistaa Itämeren valtioiden tiiviimpää yhteistyötä, sitoutumista ja vuoropuhelua liittyen Itämeren suojeluun sekä kansalaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Itämeren asemaa tärkeänä EU:n sisämerenä on korostettava ja kasvatettava samalla Itämeren poliittista painoarvoa. Keskeisessä roolissa on EU:n ja Venäjän välinen yhteistyö sekä Itämeren valtioiden keskinäinen yhteistyö ja toiminta EU:n sisällä. Itämeren tilasta ei puutu tietoa ja tahdonilmauksia, vaan tekoja. Meillä suomalaisilla on mahdollisuus olla esimerkkinä ja suunnannäyttäjinä muille. Eri tehtävissä toimivilla kokoomuslaisilla on hyvät edellytykset edistää Itämeren suojelua ja turvallisuutta. Tässä kannanotossa on painotettu muutamia Itämeren tilaan ja turvallisuuteen vaikuttavia keskeisiä seikkoja.

Matalan murtovesialueen rehevöitymiskierre on katkaistava. Itämeren tilan heikentyminen on kestänyt 50 – 60 vuotta. Merenpohjan sedimenttiin varastoituneiden ravinteiden vapautumisen aiheuttama sisäinen kuormitus on yhä suurempi ongelma. Rehevöitymisen noidankehään voidaan vaikuttaa vain vähentämällä Itämeren ulkoista ravinnekuormitusta. Itämeren suojelun suurimmat haasteet ovat rehevöityminen, meriympäristön kemiallinen saastuminen, luonnon ja sen monimuotoisuuden suojelu sekä merenkulusta aiheutuvat uhat. Lisääntynyt liikenne ja hankkeet Itämerellä vaativat uusia keinoja turvallisuuden takaamiseksi. Itämeren alue on Euroopan nopeimmin kasvava talousalue, jonka vaikutuspiirissä asuu 80 miljoonaa asukasta. Kauppa lisää rauhaa, mutta kehitykseen liittyy myös riskejä. Turvallinen ja vakaa kehitys edellyttävät yhteisten sääntöjen ja toimintatapojen vahvistamista sekä turvallisuusuhkien ennaltaehkäisyä ja torjuntaa.

Koska toimenpiteiden vaikutukset näkyvät vasta pitkän aikavälin kuluessa, on niihin ryhdyttävä välittömästi. Itämeren valuma-alueen valtioiden on sitouduttava toimimaan yhdessä Itämeren suojelukomission (HELCOM) tavoitteiden mukaisesti. Suomen on sitouduttava Eduskunnan laatimiin Itämeri-tavoitteisiin ja hallituksen on edistettävä määrätietoisesti näiden tavoitteiden toteuttamista. Itämeren alueen yhteistoimintaa on lisättävä kaikkien Itämeren ympärysvaltioiden kesken.

Kotipesä kuntoon

Suomen osalta Itämerta kuormittavat eniten maatalouden päästöt. Uskomme, että voimme löytää kannustavia malleja, jotka eivät vaaranna maanviljelijöiden toimeentuloa, vaan sitouttavat viljelijät toimimaan puhtaampien vesistöjen puolesta. Maatalouden ympäristötuen tavoitteena tulee olla nimenomaan ympäristön ja Itämeren suojelu. Ympäristötukea on kehitettävä päästövähennyksiin kannustavaksi. Mitä suuremmat päästövähennykset ovat, sitä suuremman tulee olla myös vaikutuksista maksettavan ympäristötuen. Maatalouden piirissä tulisi tehokkaasti etsiä uusia innovaatioita ympäristöystävällisempien menetelmien löytymiseksi.

Suomessa 20 % pelloista aiheuttaa 80 % maatalouden haitallisista päästöistä. Tarmo ja toimenpiteet pitää keskittää eniten päästöjä tuottaville alueille, joita ovat jyrkät ja tulva-alttiit pellot sekä herkät jokivarret. Suojelutoimenpiteiden vaikutusten lisäämiseksi käynnistetään vapaaehtoinen vuokrauskokeilu Saaristomeren valuma-alueella. Valtio vuokraa päästöjen kannalta kriittisimpiä rinnepeltoja luonnonsuojelualueiksi.

Maatalouden ravinnekuormaa pienentää oleellisesti sekä suojavyöhykkeiden että kosteikkojen vaaliminen ja perustaminen. Suojavyöhyke on pellon ja vesistön välinen viljelemätön, pysyvän kasvillisuuden peittämä kaista. Kosteikko taas on vesistökuormitusta vähentävä oja, puro, joki tai muu vesistön osa ja sen ranta-alue, joka suuren osan vuodesta on veden peitossa ja muunkin ajan pysyy kosteana. Suojavyöhyke ja kosteikko estävät merkittävästi ravinteiden, mikrobien ja torjunta-aineiden huuhtoutumista vesistöön. Tehokkaimpia olisivat reilunkokoiset, noin kymmenen metrin suojavyöhykkeet, mutta jo yhdestä kolmeen metriin olevat suojakaistat vähentävät vesistöjen kuormitusta. Suojavyöhykkeillä on merkitystä maatalousmaiseman elävöittäjinä ja maiseman monimuotoisuuden sekä lajirunsauden lisääjänä.

Kunnat voivat edistää ympäristönsuojelutavoitteita huolehtimalla omien maidensa osalta kosteikkojen ja suojavyöhykkeiden perustamisesta. Myydessään rantamaata kunta voi velvoittaa ostajat sitoutumaan tarvittaviin ympäristönsuojelutoimenpiteisiin. Luottamushenkilöiden tulee edistää ympäristön kannalta positiivista kehitystä kunnissa.

Yhdyskuntien jätevesien puhdistaminen on Suomessa tehokasta. Ongelmana on jätevesien käsittelyssä syntyvän puhdistamolietteen loppusijoitus kestävällä tavalla. Nykyään puhdistamoliete käytetään pääosin viherrakentamiseen ja kaatopaikkojen peitekerroksiin. Lietteen sisältämät ravinteet olisi syytä ottaa talteen jalostamalla niistä tasapainotettu peltolannoite. Nyt fosfori varastoituu maaperään ja sitä vapautuu takaisin vesistöihin. Nykykäytössä ravinnemäärät hehtaaria kohden ovat liian suuret. Maaperän fosforivarantojen purkautuminen on jopa kymmeniä vuosia kestävä prosessi. Suomessa syntyy kuiva-aineeksi laskettuna yhdyskuntien jätevedenpuhdistamoilla lietettä 150 000 – 160 000 tonnia vuodessa. Lietteen maatalouskäytön osuus oli kymmenen vuotta sitten lähes 40 prosenttia. Tänäpäin osuus on laskenut vain noin kymmeneen prosenttiin. Suomessa kehitys on tässä suhteessa mennyt taaksepäin. Vesilaitokset ovat pääsääntöisesti kunnallisia, jolloin paikallistason vaikuttaminen on keskeisellä sijalla yhdyskuntien jätevesien puhdistuksen elinkaaren kuntoon saattamiseksi. Ratkaisuihin liittyvää suomalaista teknologiaa tulee tukea ja kehittää, sillä osaamiselle tulee olemaan kysyntää yhä laajemmin.

Meistä jokainen voi omalta osaltaan auttaa Itämerta. Ympäristön kunnioittaminen koostuu yksilöllisistä valinnoista. Kukin meistä voi tehdä osansa yhteisen hyvän eteen toimimalla sääntöjen, suositusten ja ohjeiden mukaan esimerkiksi veneillessään, mökkeillessään tai saaristossa kulkiessaan. Pidä saaristo siistinä -projekti on tuottanut hyviä tuloksia. Mökkeilijän ei pidä heittää tiskivesiä vesistöön, vaan ne tulee imeyttää maahan. Talousvesien imeytyspaikkaa on syytä vaihtaa muutaman vuoden välein. Fosfaatittomat pesuaineet ja maalle rakennetut pesupaikat vähentävät mattojen pesun aiheuttamaa ravinnekuormitusta. Ympäristön kannalta vesikäymälää parempia vaihtoehtoja ovat komposti- tai kuivakäymälät, jotka lisäksi säästävät energiaa.

Lähialueille tukea

Venäjäällä Leningradin alueella eläintuotanto on kasvanut räjähdysmäisesti ja eläinten lanta muodostaa erittäin vakavan uhan Itämerelle. Tämä ravinnekuormitus on jopa suurin yksittäinen Itämerta uhkaava tekijä. Yksin teollisen mittakaavan suurkanaloita on alueella 17. Niissä arvioidaan olevan lähes 20 miljoonaa lintua. Pietarin alueen suurkanaloiden arvioidaan tuottavan lantaa vuosittain noin 800 000 tonnia. Teollisen maatalouden tuottamat kanan-, sian- ja lehmänlanta uhkaavat lisätä Suomenlahden ravinnekuormitusta kestävämmällä tavalla.

Pietarin jätevesien parantuneen puhdistamisen synnyttämä suhteellinen hyöty on häviämässä. Valtionhallinnon lähialue- ja projektirahoja on suunnattava lähialueiden, kuten Venäjän ja Puolan eläinlanta-asioiden kuntoon saattamiseen konkreettisten projektien avulla. Suomessa on luotava malleja, jossa eri rahoittajat saatetaan yhteen tekemään keskeisiin kohteisiin liittyviä ympäristöinvestointeja. Myös kansalaisjärjestöjen tekemälle arvokkaalle työlle on löydettävä resursseja.

Turvallisuus Itämerellä uusien haasteiden edessä

Itämeren merenkulun riskienhallinnan parantamiseksi tarvitaan laajempaa kansainvälistä yhteistyötä. Merkittävimmän riskitekijän muodostavat Suomenlahden öljykuljetukset Venäjän öljysatamista Suomenlahden perukoilta. Öljykuljetusten määrä Suomenlahdella oli vuonna 1995 vain 20 miljoonaa tonnia. Vuonna 2006 öljyä kuljetettiin 140 miljoonaa tonnia. Määrän arvioidaan nousevan vuoteen 2015 mennessä yli 200 miljoonan tonnin. Öljykuljetukset kohtaavat Suomenlahdella hyvin vilkkaan risteävän liikenteen. Vakava onnettomuus on vain ajan kysymys. Uuteen öljyntorjuntakalustoon on investoitava ja yhteisiä harjoituksia lisättävä. Suomeen pitää perustaa erityinen öljyntorjuntakeskus. Ympäristölle vaarallisten aineiden kuljetusten on saatava erityiskohtelua Itämeren liikenteessä. Tehostettu luotsaus, etuajo-oikeus ja ennakoinnin parantaminen ovat keinoja lisätä meriturvallisuutta. Valtioiden välistä merivalvontayhteistyötä sekä meritilannekuvien vaihtoa tulee edistää. Samoin meripelastus, ympäristökatastrofien torjunta ja vedenalaiseen etsintään liittyvät tehtävät vaativat saumatonta yhteistyötä. Itämeren valtioiden tulisi parantaa yhteistoimintaharjoituksilla näitä valmiuksia. Myös ilmavalvontayhteistyön kehittäminen ja lisääminen parantavat Itämeren ilmaturvallisuutta. Tämä edellyttää maiden välistä ilmatilannekuvien vaihtoa.

Itämerelle tulee saada täyskielto käsittelemättömien käymäläjätevesien mereen päästämisen osalta. Etenkin Itämerellä vierailevat risteilyalukset käyttävät kansainvälisten säädösten suoma mahdollisuutta hyväkseen.

Itämerellä on tutkimus- ja suunnitteluvaiheessa hanke, jossa monikansallinen yhtiö vetäisi maakaasuputken Venäjältä Saksaan ja edelleen Hollantiin. Putki tulisi kulkemaan Itämeren pohjassa, joten asia koskettaa kaikkia Itämeren rannikkovaltioita. Ympäristövaikutuksia tulee ennakoida etukäteen ja ottaa huomioon etenkin putken asentamisesta ja tukirakennelmien rakentamisesta aiheutuvat massiiviset työt meren pohjassa sekä vaikutukset koko ekosysteemille. EU:n ja Venäjän energia- ja talouspoliittinen yhteistyö ovat positiivisia asioita, joiden toteuttamista tulee kuitenkin kaasuputken kohdalla tarkastella puhtaasi ympäristövaikutuksista käsin. Suomelle kaasuputkihankke ei ole turvallisuuspoliittinen kysymys, vaan se on ympäristöpoliittinen kysymys. Mikäli putkelle myönnetään rakennuslupa, tulee Venäjä ennen luvan myöntämistä sitouttaa paitsi kaasuputkihankkeen ympäristövaikutusten minimoointiin niin myös Itämeren tilan kohentamiseen ja ravinnepäästöjen vähentämiseen.

EU ja kansainvälinen yhteistyö avainroolissa

EU:lla on keskeinen rooli Itämeren suojelussa. EU:n jäsenvaltioiden on sitouduttava komission tällä hetkellä valmisteleman Itämeri-strategian toteuttamiseen. Tavoitteena on, että strategia saadaan hyväksyttyä Ruotsin puheenjohtajakaudella syksyllä 2009. Suomen on osallistuttava täysipainoisesti strategian sisällön muovautumiseen sekä sen vauhdikkaaseen toimenpanoon Ruotsin puheenjohtajuuskaudella. Erityisen tärkeää on saada Venäjä mukaan yhteistyöhön ja toimimaan Itämeri-strategian tavoitteiden mukaisesti. Itämeri-strategia ei voi saavuttaa tavoitteitaan ilman Venäjän mukanaoloa ja osallisuutta. Itämeren valtioiden on löydettävä toisensa ja yhteiset, laajat intressit. EU:n valtioiden yhteistyötä kansainvälisissä järjestöissä kuten IMO:ssa tulee lisätä.

EU:n maataloustukien kohdalla on huomioitava ympäristövaikutukset ja kannustettava viljelijöitä vähentämään maatalouden haitallisia päästöjä.

EU- maiden puhdistetun jäteveden fosforimäärä saa olla enintään 0,5g/litra tai fosforista vähintään 90%/ litra on poistettava. Tätä rajoitusta on tiukennettava tekemällä molemmista kriteereistä velvoittavia. Tavoitteen toteutumista on voitava tukea EU:n budjettivaroista siirtymäkauden 2015 loppuun saakka. Ympäristömyrkyt muodostavat edelleen vakavan Itämerta koskevan ongelman.

EU:n projekti koskien vaarallisten aineiden ja myrkkykaatopaikkojen tutkimista ja pohjien hapetuskokeilua on hyvä alku, mutta tätä työtä on määrätietoisesti jatkettava ja sille on varattava riittävästi resursseja. Itämeren suojelukomission (HELCOM) Itämeren toimintaohjelman toimeenpanoa on edistettävä. Asiaa auttaisi jo se, että kaikki Itämeren rannikkovaltiot toimittaisivat välittömästi komission tarvitsemat tiedot ja tilastot. Suomen on vaikutettava alueen ministereihin, jotta päätösten perustana olevat tiedot saadaan viipymättä.

Toimenpideohjelma

Toimenpide 1. Kehitetään maatalouden ympäristötukea siten, että tuki palkitsee ympäristönsuojelun tuloksista.

Toimenpide 2. Käynnistetään vapaaehtoinen vuokrauskokeilu Saaristomeren valuma-alueella. Valtio vuokraa päästöjen kannalta kriittisimpiä rinnerpeltoja luonnonsuojelualueiksi.

Toimenpide 3. Yhdyskuntien jätevedenpuhdistuksessa syntyneistä lietteistä otetaan talteen arvokkaat typpi ja fosfori ja laitetaan ne kierrätykseen. Puhdistamolietteestä jalostetaan prosessissa mahdollisimman puhdas ja raskasmetalleista vapaa tasapainotettu peltolannoite. Tämä vaatii uusia toimia kunnallisilta jätelaitoksilta.

Toimenpide 4. Kalanviljelylaitosten paikallisia ympäristöhaittoja pienennetään.

Toimenpide 5. Jokaisen mökkeilijän, veneilijän ja saaristossa liikkujan on otettava Itämeren saastumisen estäminen huomioon omassa toiminnassaan. Valistusta ja vapaaehtoisten projektien rahoitusta on lisättävä sekä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset turvattava. Hyvä jätehuolto helpottaa vastuullista toimintaa.

Toimenpide 6. Kuntien tulee toimia esimerkkinä omien rantamaidensa osalta ja perustaa tarvittavat suojavyöhykkeet ja kosteikot.

Toimenpide 7. Suomessa on luotava malleja, joiden avulla eri rahoittajat saatetaan yhteen tekemään Suomen lähialueiden keskeisiin kohteisiin liittyviä ympäristöhankkeita ja -investointeja. Ministeriöt ovat suunnitelmallisesti mukana lantaan liittyvissä lähialuehankkeissa.

Toimenpide 8. Suomen on osallistuttava täysipainoisesti EU:n Itämeri-strategian sisällön muovaamiseen sekä sen vauhdikkaaseen toimeenpanoon Ruotsin puheenjohtajuuskaudella. Itämeren valtioiden on sitouduttava määrätietoisesti strategian edistämiseen. Erityisen tärkeää on saada Venäjä ja Puola mukaan yhteistyöhön ja toimimaan strategian tavoitteiden mukaisesti.

Toimenpide 9. EU- maiden puhdistetun jäteveden fosforimäärä saa olla enintään 0,5g/litra tai fosforista vähintään 90% / litra on poistettava. Jatkossa molempien ehtojen tulee täytyä. Lisäksi tavoitteen toteutumista on voitava tukea EU:n budjettivaroista siirtymäkauden 2015 loppuun saakka.

Toimenpide 10. Suomen on vaikutettava alueen ministereihin, jotta Itämeren suojelukomission (HELCOM) tarvitsemat ja päätösten perustana olevat tiedot saadaan viipymättä kaikista Itämeren rannikkovaltioista.

Toimenpide 11. Öljyntorjuntakalustoa ja yhteisiä harjoituksia on lisättävä. Öljyntorjuntakeskus on perustettava. Ympäristölle vaarallisten aineiden kuljetusten on saatava erityiskohtelua Itämeren liikenteessä. Tehostettu luotsaus, etuajo-oikeus ja ennakoinnin parantaminen ja merivalvontayhteistyö ovat keinoja lisätä meriturvallisuutta.

Toimenpide 12. Itämeren kaasuputkihanketta tulee arvioida ensisijaisesti ympäristövaikutuksista käsin. Hankkeen osalta on huomioitava sen erittäin vakavat ympäristövaikutukset. Mikäli hanke toteutetaan, tulee Venäjä ennen luvan myöntämistä sitouttaa koko Itämeren suojeluun ja

ravinnekuormituksen vähentämiseen.